

หลายกำแพง ภาษาศาสตร์

สำออง หิรัญบุรณะ

ยุคทองของภาษาศาสตร์

อาจกล่าวได้ว่า ทศวรรษ 2510-2520 เป็นยุคทองของภาษาศาสตร์ในเมืองไทย ศูนย์ภาษาอังกฤษ (CIEL) ของทบวงมหาวิทยาลัยได้รับมอบหมายให้ดูแลการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ แต่ถ้ามพิจารณาจากการฝึกอบรม การวิจัย และคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ หรือทุนฝึกอบรม หรือศึกษาต่อ จะเห็นได้ว่า ศูนย์ภาษาอังกฤษเน้น การศึกษาภาษาศาสตร์ และการนำภาษาศาสตร์ไปประยุกต์ในการวิจัย โดยหวังที่จะนำประโยชน์จากงานวิจัยไปใช้ในการเรียนการสอนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งภาควิชาภาษาศาสตร์ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ หลักสูตรภาษาไทยและภาษาต่างประเทศตามมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยครู ก็เพิ่มรายวิชาภาษาศาสตร์เป็นวิชาบังคับ นอกจากนี้อาจารย์ในสายภาษาที่ได้รับทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศก็มักจะระบுகว่า ประสงค์ที่จะไปศึกษาในสาขาวิชาภาษาศาสตร์เป็นส่วนใหญ่

แต่เป็นที่น่าสนใจที่ว่าผู้ที่ได้รับทุนเหล่านี้มักจะเป็นครูหรืออาจารย์จากภาควิชาภาษาอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ เพราะความได้เปรียบทางภาษาอังกฤษในการสอบแข่งขันจะมีอาจารย์จากภาควิชาภาษาไทยเป็นส่วนน้อยเท่านั้นที่สอบผ่านภาษาอังกฤษ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง เพราะเมื่ออาจารย์จากภาควิชาภาษาอังกฤษเหล่านี้ไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโท หรือเอกในต่างประเทศ หลักสูตรภาษาศาสตร์ก็มักจะเน้นรายวิชาภาษาศาสตร์บริสุทธิ์ ซึ่งค่อนข้างจะเป็นทฤษฎีและเป็นรายวิชาที่มุ่งปูพื้นฐาน สำหรับการทำงานวิจัยต่อไป แต่จะขาดเนื้อหาทางด้านภาษาศาสตร์ที่จะนำไปประยุกต์กับการเรียนการสอน (ซึ่งมักจะอยู่ใน (Department of Education) จริงอยู่ภาษาที่ใช้ในการวิเคราะห์ส่วนใหญ่มักจะใช้ภาษาอังกฤษเพราะเป็นภาษาที่ผู้เรียนในมหาวิทยาลัยเข้าใจร่วมกัน แต่รายละเอียดของสาระในการวิเคราะห์จะเป็นการสาธิตทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ เช่น ทฤษฎีโครงสร้าง ทฤษฎีปริวรรต ทฤษฎีการก เป็นต้น

เมื่อผู้เรียนจากประเทศไทยสอบผ่านรายวิชาเหล่านี้แล้วก็จะทำงานวิจัยทางด้านภาษาศาสตร์ต่อไป ภาษาที่ผู้เรียนนำมาศึกษาวิจัยมักจะเป็นภาษาไทย ทั้งนี้เป็นเพราะความสนใจของภาควิชาในมหาวิทยาลัยต่างประเทศที่ต้องการงานวิจัย ทางภาษาในเอเชียอาคเนย์ประการหนึ่ง เพราะผู้เรียนมีความมั่นใจในการวิเคราะห์ภาษาที่เป็นภาษาแม่ของตนประการหนึ่ง และเพราะความสนใจของผู้เรียนที่จะเพิ่ม

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา นาคสกุล, 2525. "แบบการเสริมสร้อยในภาษาไทยและเขมร",

อักษรสาร

คำรจนาภา, สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. 2505. ชีวิตและงานของสุนทรภู่. พระนคร : คลังวิทยา.

เจื้อย สตะเวทิน. 2516. สุนทรภู่. พระนคร : โรงพิมพ์สุทธินิพนธ์การพิมพ์.

ฉันทน์ ขาววิไล (ผู้เรียบเรียง). 2502. 100 ปีของสุนทรภู่. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

ฉำ ทอคำวรรณ. 2513. หลักภาษาเขมร. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

บรรจบ พันธุเมธา. 2514. ลักษณะภาษาไทย, พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พูนความรู้และสร้างความงอกงามทางวิชาการ และการวิจัยทางภาษาไทย อีกประการหนึ่ง ดังนั้นงานวิจัยของผู้ที่จบการศึกษาทางภาษาศาสตร์จากต่างประเทศ จึงมักจะเอื้อหรือเป็นประโยชน์ต่องานในภาควิชาภาษาไทยมากกว่าภาควิชาภาษาอังกฤษที่ผู้เรียนสังกัดอยู่

อย่างไรก็ตาม การไปศึกษาต่อในสาขาวิชาภาษาศาสตร์ก็มีผลดีต่อผู้ที่ได้รับโอกาสนี้มากทั้งในด้านการเพิ่มวุฒิ ประสบการณ์ในการทำงาน การฝึกให้มีการวางแผน การบังคับตนเองในการทำงาน ความสามารถในการวิเคราะห์ และความสามารถในการวิจัย แต่ก็มีผลเสียต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ดังจะกล่าวดังต่อไปนี้

การวางหลักสูตรภาษาศาสตร์

อาจารย์ส่วนใหญ่ เมื่อกลับมาวางหลักสูตรภาษาศาสตร์ในประเทศไทยมักจะทำรูปแบบของหลักสูตรภาษาศาสตร์ที่ตนเรียนมาใช้สำหรับรายวิชาภาษาศาสตร์กิตติ หรือรายวิชาภาษาศาสตร์ที่เปิดอยู่ในหลักสูตรภาษาอังกฤษกิตติ ลักษณะของรายวิชาจึงมีเนื้อหาค่อนข้างจะเป็นภาษาศาสตร์บริสุทธิ์มากจนเกินไปสำหรับความจำเป็นและความต้องการในเมืองไทย วิชาภาษาศาสตร์มักจะผูกพันกับวิชาภาษาอังกฤษมากกว่าการนำไปใช้ในภาษาไทย นอกจากนี้ยังมีความพยายามที่จะเปิดหลักสูตร ภาษาศาสตร์ (บริสุทธิ์) ในระดับปริญญาตรี ผลที่ตามมาคือการที่ภาควิชาภาษาศาสตร์เริ่มค้นพบว่า สาขาวิชานี้ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานประกอบกับการที่เนื้อหาของหลักสูตรมิได้เอื้อต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนภาษา จึงทำให้บัณฑิตไม่เลือกเรียนสาขาดังกล่าว

การนำวิชาภาษาศาสตร์มาปรับและประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ในเมืองไทย

การประยุกต์ในที่นี้ หมายถึงการเลือกสรรเนื้อหาที่จะเป็นประโยชน์ และเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอนภาษา ไม่ว่าจะเป็นภาษาต่างประเทศ ภาษาไทย ภาษาถิ่น หรือแม้แต่การใช้ภาษาของเด็กพิการ สำหรับการนำภาษาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ นับว่าได้ผลดีเป็นที่น่าพอใจ เนื่องจากบุคลากรทางภาษาศาสตร์มักจะมีโยงโยหรือสายงานอยู่ในภาควิชาภาษาอังกฤษแต่ขณะเดียวกัน เราก็ต้องยอมรับว่ายังมีอาจารย์ภาษาศาสตร์ที่ "ลุ่มหลง" ในศาสตร์ และคิดว่าการสอนภาษาศาสตร์จะต้องครอบคลุมเนื้อหาทางภาษาศาสตร์ให้ครบ ในปี 2528 ผู้เขียนได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยายให้วิทยาลัยครูต่าง ๆ หัวข้อที่ได้รับเชิญให้ไปบรรยาย คือ การประยุกต์วิชาสหศาสตร์และสรีรวิทยา ซึ่งผู้เขียนได้ให้ความเห็นว่า การสอนรายวิชานี้ในประเทศไทยมิใช่เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและ

สามารถวิเคราะห์ศาสตร์ หรือเขียนกฎทางสรีวิทยา แต่ควรจะเป็นการนำทฤษฎีมาใช้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ "อ่านออกเสียงภาษาอังกฤษได้ชัดเจน ใกล้เคียงกับวิธีการออกเสียงของเจ้าของภาษา" ในประเด็นนี้ ผู้เข้าฟังการบรรยายส่วนใหญ่เห็นด้วย แต่เมื่อผู้เขียนบรรยายถึงวิธีดำเนินการสอนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ดังกล่าว คือ การเริ่มต้นจากการอ่านภาษาอังกฤษอย่างมีจังหวะ โดยคำนึงว่า กำลังอ่าน (เล่า, พูด) ให้ใครฟัง ในโอกาสใด และทำอะไรจึงจะสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังไว้ได้ ตลอดเวลาที่ผ่านมา ด้วยการสอดใส่อารมณ์ น้ำเสียง ลักษณะของเสียง การเน้นอย่างมีจังหวะ ซึ่งที่จริงก็คือการสอน intonation และ stress และเมื่อผู้เรียนสามารถอ่าน หรือเล่าอย่างมีจังหวะแล้ว ก็จะเริ่มฝึกหาวิธีออกเสียงคำที่ผู้เรียนยังออกเสียงไม่ถูกจากพจนานุกรมจริง ๆ คือ การสอน (Phonemic transcription) แล้วตามด้วยการฝึกเสียงต่าง ๆ ที่เป็นปัญหา ผู้เขียนบรรยายเกี่ยวกับทฤษฎีต่าง ๆ เพียงประมาณ 2 ชั่วโมง แล้วให้เอกสารอ้างอิงไปอ่านเพิ่มเติม คะแนนที่ผู้เรียนได้ จะวัดจากความสามารถในการเล่าเรื่องสั้นหรือนิทานลงเทป เกณฑ์ในการตัดสิน คือ ความชัดเจนของการเล่า ความน่าสนใจ (ตื่นเต้นสนุกสนาน สมจริง) ของวิธีการเล่า หลังจากนั้นผู้เขียนได้สาธิตการเล่าเรื่องของนิสิตที่ได้บันทึกเสียงไว้ ผู้เข้ารับฟังคำบรรยายส่วนใหญ่เห็นด้วยกับวิธีการสอนแบบนี้ แต่บางคนก็ตั้งว่า นิสิตจะไม่รู้ทฤษฎีกลไกการออกเสียง ทฤษฎีสรีวิทยา (Phonemic Theory) อีกท่านหนึ่งก็ตั้งว่า ถ้าสอนเช่นนั้นจะไม่มีเนื้อหาพอที่จะสอนได้ตลอดเทอม ผู้เขียนก็ได้อธิบายว่า วัตถุประสงค์ของการสอนอยู่ในการเรียนรู้ระดับ Psycho-competence หรือการฝึกให้เกิดทักษะในการออกเสียง ซึ่งต้องการความชำนาญ และความเคยชินนี้จะเกิดเป็นพฤติกรรมติดตัวผู้เรียน การสอนในระดับนี้มุ่งที่การฝึก ซึ่งต้องอาศัยเวลา มิได้สอนวิชาที่เป็นเนื้อหาที่จะครอบคลุมได้มากเพราะเป็นการสอนด้วยการบอกเล่า

ปัญหาในการประยุกต์อีกประการหนึ่งคือ การที่บุคลากรภาษาศาสตร์ มักจะอยู่ในสายงานของการสอนภาษาอังกฤษ จึงไม่สามารถนำภาษาศาสตร์ (ภาษาไทย) ที่เรียน หรือได้ทำงานวิจัยมาไปประยุกต์ในการสอนภาษาไทยได้เต็มที่ แม้จะมีการตั้งภาควิชาภาษาศาสตร์ขึ้นมาและเปิดสอนเป็นวิชาโท ในระดับปริญญาตรี ก็ปรากฏว่านิสิตที่มาเรียนมักจะมาจากภาควิชาภาษาอังกฤษ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะนิสิตจากภาควิชาภาษาไทย มีปัญหาในการติดตามอ่านตำราภาษาศาสตร์ ซึ่งยังต้องอาศัยตำราจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ เมื่อผู้มาเลือกเรียนส่วนใหญ่เป็นนิสิตจากเอกอังกฤษ ผู้สอนจึงพยายามเน้นการนำไปประยุกต์ในภาษาอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ ก็เลยยิ่งทำให้นิสิตจากเอกภาษาไทยไม่เห็นประโยชน์ที่จะมาเลือกเรียน

การค้นคว้าวิจัยทางภาษาศาสตร์

ขณะนี้อาจจะกล่าวได้ว่า เรามีงานวิจัยทางภาษาศาสตร์อยู่ 2 ประเภท กล่าวคือ

ก. งานวิจัยภาษาศาสตร์บริสุทธิ์ อันได้แก่การศึกษาวิเคราะห์ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ภาษาถิ่น หรือภาษาของชนกลุ่มน้อย

ข. งานวิจัยประยุกต์ อันได้แก่ งานวิจัยที่มุ่งนำผลงานวิจัยทางภาษาศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ เช่น การนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนภาษา หรือในโครงการการศึกษาพิเศษของมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ และในโครงการภาษาศาสตร์สาขาความผิดปกติทางการสื่อความหมายที่โรงพยาบาล รามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น

อาจจะกล่าวได้ว่าในปัจจุบันเรายังมิได้ประโยชน์เท่าที่ควรจากงานวิจัยทางภาษาศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุ หรือข้อจำกัด 2 ประการ คือ

ก. ความแคบของงานวิจัยแต่ละชิ้น และการขาดความต่อเนื่องระหว่างงานวิจัยแต่ละชิ้น ซึ่งเป็นปัญหาระดับวางแผน อันจะกล่าวถึงต่อไป

ข. การเผยแพร่ ผลงานวิจัยให้เป็นที่ยอมรับหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มอาจารย์และผู้ที่สนใจทางด้านภาษาไทย

ความแคบของงานวิจัยทางภาษาศาสตร์

งานวิจัยส่วนใหญ่ทางภาษาศาสตร์ เป็นผลงานของนิสิตระดับปริญญาโท ข้อจำกัดของการวางแผนงานวิจัยแบบนี้อยู่ที่ตัวผู้วิจัย ซึ่งต้องการจบให้เร็วที่สุด ขาดโลกทัศน์ที่กว้างในการมองปัญหา จึงมักจะเลือกภาษาที่ตนชำนาญในการวิจัย และวางแผนขอบเขตของงานวิจัยให้แคบ (เพื่อที่จะจบการศึกษาได้รวดเร็วในเวลาจำกัดที่มีอยู่) ผลก็คือ นิสิตจะเลือกศึกษาภาษาเพียงด้านเดียว เช่น ศึกษาระบบเสียง (ซึ่งดูแลหน่วยเสียงในระดับคำ) โดยไม่สนใจระบบโครงสร้าง ระบบความหมาย หรือกฎเกณฑ์ของการใช้ทางสังคม จึงทำให้งานวิจัยทางภาษาศาสตร์เป็นจุดเล็ก ๆ ขาดความต่อเนื่อง เมื่อขาดความต่อเนื่องการนำไปใช้ก็ยิ่งจะทำได้ วิธีแก้ปัญหาดังกล่าวอาจทำได้ ถ้าภาควิชาวางแผนโครงการวิจัยทางภาษาให้มีความต่อเนื่อง แล้วแตกเป็นโครงการวิจัยย่อยให้นิสิตเลือกทำตามความสามารถและความสนใจ ส่วนใดที่นิสิตมิได้เลือก อาจารย์ในภาควิชาจะต้องลงมือทำการวิจัยเองให้สำเร็จเป็นโครงการไป ซึ่งแนวการวางแผนการวิจัยเช่นนี้ ทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ปฏิบัติอยู่และได้ผลดีพอสมควร